

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти

Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему **«ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПСИХОЛОГІЧНИХ СТАНІВ ТА
КОГНІТИВНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ»**

Виконала здобувач вищої освіти
групи М321-с
спеціальність 053 Психологія
ОП Психологія. Практична психологія
Шерстобітова Кристина Володимирівна

Керівник: д.психол.наук, професор
Ковальова Ольга Вікторівна

Рецензент: д.психол.н., професор
Волошина Валентина Віталіївна

Запоріжжя– 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	5
1.1. Поняття дистанційного навчання.....	5
1.2. Переваги та недоліки дистанційного навчання.....	12
1.3. Технологічні засоби дистанційного навчання.....	14
1.4. Психологічні особливості дистанційного навчання.....	16
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПСИХОЛОГІЧНИХ СТАНІВ ТА КОГНІТИВНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	22
2.1. Організація дослідження. Методики його проведення.....	22
2.2. Аналіз отриманих результатів емпіричного дослідження.....	32
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	44
3.1. Засоби покращення психологічного стану здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.....	44
ВИСНОВКИ.....	47
ДОДАТКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

Шерстобітова Кристина Володимирівна

Особливості взаємодії психологічних станів та когнітивних процесів у здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання

АНОТАЦІЯ

Навчання в закладах вищої освіти – мета майже кожного шкільного випускника сьогодні. Вступний екзамєн, святкове привітання першокурсників, перше заняття - певний ритуал, що визначає новий етап життя здобувача вищої освіти. Але, починаючи з 2020 року, умови навчання різко змінилися. Через велику небезпеку розповсюдження COVID-19, українські заклади середньої та вищої освіти були переведені на дистанційну форму навчання. Застосовані заходи мали як позитивний так і негативний вплив на психологічний стан та когнітивні процеси студентів. Несподівано, кожному здобувачу освіти було потрібно адаптуватися до нової форми отримання знань, деяким студентам довелося опанувати програмне забезпечення, яке ще не було достатньо розвинуто для коректного проведення занять із викладачами.

Питання взаємодії психологічних станів та когнітивних процесів в умовах дистанційного навчання є актуальним і зараз, не дивлячись на значне зменшення хворих на COVID-19, українські студенти все ще не мають змоги навчатися у стінах закладів вищої освіти через масштабне вторгнення агресора на території України. Бажання молоді отримати вищу освіту настільки велике, що не зважаючи на жахливі події, чимала кількість студентів розпочала навчальний рік з першого вересня цього року. Територіальне внутрішнє переселення та переселення за кордон країни, життя на окупованих територіях, відсутність комфортних умов проживання, постійні перебої світла, води та газу – технологія дистанційного навчання дає можливість отримувати знання, враховуючі індивідуальні особливості та потреби кожного.

Перше заняття дистанційно провів Ісаак Пітман - викладач стенографії - у 1840 році. Розширення та доступність освіти засобами дистанції впровадив американський письменник Чарльз Ведемейер. Ірландський академік Десманд Кіган впровадив 5 складових дистанційного навчання: «квазіпостійне віддалення вчителя та учнів; центральна участь формальної організації; використання телекомунікаційних технологій; забезпечення двостороннього зв'язку; квазіпостійне віддалення учня від навчальної групи».

У дослідженні було визначено, що умови дистанційного навчання впливають на динаміку взаємодії психологічних станів та когнітивних процесів у здобувачів вищої освіти

Мета дослідницької роботи полягала в вивченні взаємодії психологічних станів та когнітивних процесів здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Під час роботи було вивчено навчально-методичну, психологічну та науково-технічну літературу з метою теоретичного аналізу стану проблеми, осмислення сутності персоналізації професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах змішаного навчання. Після чого було проведено аналіз сенсу та змісту концепції дослідження на основі експерименту – його аналіз, класифікація та інтерпретація виявлених фактів. В наш час є доцільним використовувати методи дослідження професійної підготовки здобувачів вищої освіти для виявлення рівня мотивації до професійного зростання та розробки необхідних рекомендацій для підвищення отриманих результатів.

Результатом дослідницької роботи стало впровадження заходів, які передбачені методикою і планом експерименту. В результаті було зібрано емпіричні дані, які було впорядковано, згруповано, проаналізовано наявність отриманих результатів та рекомендації для їх покращення.

Експериментальне дослідження включало в себе пошуковий, концептуальний, прогностичний та організаційний етапи. Для експерименту було обрано 3 методики діагностики взаємодії психологічних станів та когнітивних процесів: велика п'ятірка B5-10 (Big Five); методика Гордєєвої (опитувач «шкали академічної мотивації»); методика Мандрикова (опитувальник самоорганізації діяльності). Результати дослідження за методикою B5-10 (Big Five) показали, що студенти, готові до повної заміни очного навчання на дистанційне, на відміну від студентів другої контрастної групи, які вважають, що дистанційне навчання не може повністю замінити очне навчання, мають таку відмінну психологічну особливість, як інтроверсія. Результати методики Гордєєвої «Шкали академічної мотивації» показали, що студенти, готові до повної заміни очного навчання на дистанційне, в порівнянні з групою студентів, які вважають, що дистанційне навчання не може повністю замінити очне навчання, мають такі психологічними особливостями, як: низько виражена екстраверсія, низько виражена пізнавальна мотивація, низько виражена мотивація досягнення, низько виражена мотивація саморозвитку, низько виражена мотивація самоповаги, яскраво виражена екстернальна мотивація, яскраво виражена емотивація. Здобувачі вищої освіти, які віддають перевагу лише дистанційному типу навчання, відчувають знижений інтерес до навчання, не прагнуть розвитку своїх здібностей і потенціалу в рамках навчальної діяльності для досягнення відчуття майстерності та компетентності, не намагаються досягати високих результатів у навчанні, не відчувають задоволення від процесу вирішення

складних завдань, не знаходять особливого сенсу у навчальній діяльності і відчувають швидше вимушену потребу в навчанні, заради отримання будь-якої вигоди в майбутньому. Не дивлячись на різницю середніх показників між контрастними групами за всіма шкалами методики самоорганізації Мандрикової достовірних відмінностей між цими двома групами та їхніх відносин до дистанційного навчання не виявилось.

Таким чином, на основі трьох методик було проаналізовано рівень взаємодії психологічних станів та когнітивних процесів та розроблено рекомендації щодо покращення психологічного стану здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання та представлені засоби покращення психологічного стану здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, когнітивні процеси, екстраверсія, інтроверсія, нейротизм, ворожість, мотивація

Sherstobitova Krystyna

Peculiarities of the interaction of psychological states and cognitive processes in students of higher education in the conditions of distance learning

Summary

Studying in institutions of higher education is the goal of almost every school graduate today. The entrance exam, the festive greeting of freshmen, the first class - a certain ritual that defines a new stage in the life of a student of higher education. But, starting from 2020, the study conditions have changed dramatically. Due to the great danger of the spread of COVID-19, Ukrainian institutions of secondary and higher education have been transferred to distance education. The applied measures had both positive and negative effects on the psychological state and cognitive processes of students. Unexpectedly, every student had to adapt to a new form of learning, some students had to master software that was not yet developed enough to properly conduct classes with teachers.

The question of the interaction of psychological states and cognitive processes in the conditions of distance learning is relevant and now, despite the significant decrease in the number of patients with COVID-19, Ukrainian students still do not have the opportunity to study within the walls of higher education institutions due to the large-scale invasion of the aggressor on the territory of Ukraine. The desire of young people to get higher education is so great that, despite the terrible events, a considerable number of students started the academic year from the first of September this year. Territorial internal resettlement and resettlement abroad, life in the occupied territories, lack of comfortable living conditions, constant interruptions of electricity, water and gas - distance learning technology provides an opportunity to acquire knowledge that takes into account the individual characteristics and needs of everyone.

He conducted the first lesson remotely Isaac Pitman - shorthand teacher - in 1840. The expansion and accessibility of distance education was introduced by the American writer Charles Wedemeyer . Irish academician Desmond Keegan introduced 5 components of distance learning: " quasi-permanent separation of the teacher and students; central participation of the formal organization; use of telecommunication technologies; provision of two-way communication; quasi-permanent alienation of the student from the study group".

In the study, it was determined that the conditions of distance learning affect the dynamics of the interaction of psychological states and cognitive processes in students of higher education

The purpose of the research work was to study the interaction of psychological states and cognitive processes of higher education students in the conditions of distance learning.

During the work, the educational and methodological, psychological and scientific and technical literature was studied in order to theoretically analyze the state of the problem, to understand the essence of the personalization of the professional training of future specialists in the conditions of mixed education. After that, an analysis of the meaning and content of the research concept was carried out on the basis of the experiment - its analysis, classification and interpretation of the discovered facts. Nowadays, it is expedient to use research methods of professional training of higher education students to identify the level of motivation for professional growth and develop the necessary recommendations to improve the obtained results.

The result of the research work was the implementation of the measures provided for in the methodology and plan of the experiment. As a result, empirical data was collected, which was organized, grouped, analyzed for the presence of the obtained results and recommendations for their improvement.

Experimental research included exploratory, conceptual, prognostic and organizational stages. For the experiment, 3 methods of diagnosing the interaction of psychological states and cognitive processes were chosen: the Big Five B5-10 (Big Five); Gordeeva's method ("academic motivation scale" questionnaire); Mandrykov's method (questionnaire of self-organization of activities). The results of the research using the B5-10 method (Big Five) showed that students who are ready to completely replace face-to-face learning with distance learning, unlike students of the second contrasting group, who believe that distance learning cannot completely replace face-to-face learning, have such a distinctive psychological feature as introversion. The results of Gordeeva's "Academic Motivation Scale" methodology showed that students who are ready to completely replace face-to-face learning with distance learning, compared to the group of students who believe that distance learning cannot completely replace face-to-face learning, have such psychological features as: low extraversion, low cognitive motivation, low achievement motivation, low self-development motivation, low self-esteem motivation, high external motivation, high emotion . Students of higher education who prefer only distance learning experience a reduced interest in learning, do not seek to develop their abilities and potential within the framework of educational activities to achieve a sense of mastery and competence, do not try to achieve high results in learning, do not feel satisfaction from the solution process complex tasks, do not find much meaning in educational activities and rather feel a forced need to study, for the sake of obtaining any benefit in the future. Despite the

difference in average scores between the contrasting groups on all scales of Mandrykova's self-organization technique, there were no significant differences between these two groups and their relationship to distance learning.

Thus, on the basis of three methods, the level of interaction of psychological states and cognitive processes was analyzed and recommendations were developed for improving the psychological state of higher education students in distance learning conditions, and the means of improving the psychological state of higher education students in distance learning conditions were presented .

Key words: distance learning, cognitive processes, extraversion, introversion, neuroticism, hostility, motivation

РЕФЕРАТ

магістерської роботи на тему:

«Особливості взаємодії психологічних станів та когнітивних процесів у здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання»

Здобувачки вищої освіти Шерстобітової Кристини Володимирівни

Науковий керівник: Ковальова О.В., доктор психологічних наук, професор кафедри психології.

Предметом дослідження є взаємовплив психологічних станів та когнітивних процесів здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Об'єкт дослідження – особливості психічних станів студентів як суб'єкт дистанційного навчання.

Мета дослідження: вивчення взаємодії психологічних станів та когнітивних процесів здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що умови змішаного (дистанційного) навчання впливають на динаміку взаємодії психологічних станів та когнітивних процесів у здобувачів вищої освіти

Відповідно до мети маємо наступні **завдання:**

1. Визначити ставлення здобувачів освіти до використання інформаційних технологій дистанційного навчання;
2. Виявити особливості психологічного стану і когнітивних процесів студентів, їх взаємодію;
3. Розробити методичні рекомендації щодо покращення психологічного стану здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети відповідно до логіки дослідження на різних його етапах був використаний комплекс взаємодоповнюваних дослідницьких методів:

- Теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, конкретизація, узагальнення з метою з'ясування сутності, структури, критеріїв і показників сформованості готовності;

- Емпіричні: спостереження, бесіда, анкетування, тестування, метод експертних оцінок, за допомогою яких визначався психологічний стан здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання.

- Статистичні: математичні методи обробки і статистичного аналізу одержаних даних використовувалися для перевірки достовірності результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у тому, що:

- Було визначено особливості психологічного стану студентів в умовах дистанційного навчання під час надзвичайної ситуації в країні;

- Проведено експериментальне дослідження когнітивних станів здобувачів освіти в умовах дистанції.

- Розроблено методичні рекомендації щодо покращення психологічного стану здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Модель взаємозв'язку психічних станів та когнітивних процесів - розгляд питання специфічно психологічного змісту понять «психічний стан» та «когнітивний процес» дозволяє конкретизувати характер взаємозв'язку між ними та вибрати адекватний метод емпіричного дослідження. Теоретичний аналіз показує, що як когнітивні процеси, так і психічні стани розрізняються за тривалістю, функціями, якісно специфічними характеристиками, за ступенем усвідомленості та можливостями саморегуляції, з нейрофізіологічних підстав.

Для дослідження, серед учнів різних курсів, напрямів та рівня підготовки програми вищої освіти Мелітопольського Державного Педагогічного

університету, було розроблено та проведено 2 спеціальні опитування в Google формі: «Ставлення до дистанційного навчання» та «Досвід дистанційного навчання», були зібрані загальні соціометричні показники: стать, вік, курс навчання, напрямок рівня підготовки програми вищої освіти та напрямок навчання. Також використовувалися такі психодіагностичні методики як: велика п'ятірка B5-10 (Big Five); методика Гордєєвої (опитувач «шкали академічної мотивації»); методика Мандрикова (опитувальник самоорганізації діяльності).

Дослідження здійснювалося в Мелітопольському Державному Педагогічному Університеті ім. Богдана Хмельницького. Усього респондентами стала 321 особа. Опитування проводилося під час навчання студентів протягом 2020-2022 навчального року. Ключовим питанням для визначення ставлення студентів до дистанційної форми був «Чи може на вашу думку дистанційне навчання повністю замінити очне?». В результаті аналізу даних було сформовано 2 контрастні групи: 1 група – «студенти, які вважають, що дистанційне навчання може повністю замінити очне», 2 група – «студенти, які вважають, що дистанційне навчання не може повністю замінити очне». У першій контрастній групі вийшло 121 респондент, а у другій контрастній групі 200.

в Анкету, призначену для збору персональних даних наших респондентів, додатково ми включили таке обов'язкове питання, як: «Які з перерахованих інформаційних сервісів ви надаєте перевагу комунікації в онлайн-курсі?». Як варіанти відповіді надавалися 5 основних інформаційних сервісів – вебінар, чат через месенджер, соціальну мережу, e-mail, форум в онлайн-курсі. Респондентам необхідно було вибрати один або кілька варіантів відповіді на власний розсуд.

Найбільш затребуваним виявився варіант відповіді, що включає всі 5 сервісів для комунікації з викладачем або куратором в період навчання. Його обрало: 43% студентів у першій контрастній групі та 45% у другій контрастній групі.

На другому місці за популярністю опинився один лише «вебінар». Його обрали: 18% у першій контрастній групі та 20% у другій контрастній групі. Вебінар походить від двох слів - "web" - мережа та "семінар" і означає виклад матеріалу організатором в режимі реального часу (онлайн) через Інтернет з додатковим показом екрану, презентації або без.

Варіант відповіді «чат через месенджер + соціальна мережа, e-mail, форум в онлайн-курсі» обрали: 12% у першій контрастній групі та 11% у другій. Цікаво, що всі ці сервіси для комунікації не передбачають підключення до прямих трансляцій та режиму реального часу «тут і зараз». Основна їх зручність полягає в тому, що поставити питання щодо навчання та одержуваної інформації можна в будь-який зручний час.

«Соціальній мережі» віддало перевагу: по 6 % у першій та у другій контрастних групах. «Форум в онлайн-курсі» обрали: 3% у першій контрастній групі та 6% у другій контрастній групі. «Соціальна мережа + e-mail, форум в онлайн-курсі» сподобалася лише: 7% у першій контрастній групі та 4% у другій контрастній групі.

Найменше респондентам сподобалися такі способи зв'язку, як "e-mail" : по 3% у кожній контрастній групі, і "e-mail + форум в онлайн-курсі" - менше 1% у кожній контрастній групі.

За результатами дослідження лише одна з п'яти шкал Великої п'ятірки з ймовірністю 99% показала статистично достовірні різницю між контрастними групами студентів та їх ставленням до дистанційного навчання. Ця шкала – екстраверсія. Екстраверсія у великій п'ятірці – це тенденція позитивно ставитися до життя, риса індивідуальності, що характеризує схильність людини відчувати переважно позитивні емоційні стани та почуття щодо, як самого себе, так навколишнього світу. Рівень значимості за іншими шкалами B5-10 (Big Five) показав, що різницю між контрастними групами та його ставленням до дистанційного навчання не суттєві – статистично не достовірні (не значущі). Отже, наявність чи відсутність таких особистісних якостей у студентів, як доброзичливість, сумлінність, нейротизм, відкритість досвіду не

впливає на їхнє ставлення до дистанційного навчання. Таким чином, результати дослідження за методикою B5-10 (Big Five) показали, що студенти, готові до повної заміни очного навчання на дистанційне, на відміну від студентів другої контрастної групи, які вважають, що дистанційне навчання не може повністю замінити очне навчання, мають таку відмінну психологічну особливість, як інтроверсія.

За результатами дослідження методики Гордєєвої різницю між контрастними групами та їх ставленням до дистанційної форми навчання є статистично достовірними за такими шкалами академічної мотивації: пізнавальна мотивація; мотивація досягнення; мотивація саморозвитку; мотивація самоповаги; екстернальна мотивація; амотивація. результати методики Гордєєвої «Шкали академічної мотивації» показали, що студенти, готові до повної заміни очного навчання на дистанційне, в порівнянні з групою студентів, які вважають, що дистанційне навчання не може повністю замінити очне навчання, мають такі психологічними особливостями, як: низько виражена екстраверсія; низько виражена пізнавальна мотивація; низько виражена мотивація досягнення; низько виражена мотивація саморозвитку; низько виражена мотивація самоповаги; яскраво виражена екстернальна мотивація; яскраво виражена емотивація.

Студенти, які віддають перевагу лише дистанційному типу навчання, відчують знижений інтерес до навчання, не прагнуть розвитку своїх здібностей і потенціалу в рамках навчальної діяльності для досягнення відчуття майстерності та компетентності, не намагаються досягати високих результатів у навчанні, не відчують задоволення від процесу вирішення складних завдань, не знаходять особливого сенсу у навчальній діяльності і відчують швидше вимушену потребу в навчанні, заради отримання будь-якої вигоди в майбутньому, наприклад, отримання високооплачуваної роботи. Отже, високе чи низьке значення екстраверсії, пізнавальної мотивації, мотивації досягнення, мотивації саморозвитку, мотивації самоповаги,

екстернальної мотивації, амотивації, властиве студенту, може проводити формування його ставлення до дистанційного навчання.

Отже, на основі трьох методик було проаналізовано рівень взаємодії психологічних станів та когнітивних процесів та розроблено рекомендації щодо покращення психологічного стану здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання. У подальшій роботі планується проведення контрольного дослідження над експериментальною групою для перевірки надійності гіпотези та порівняння результатів двох експериментів після впровадження рекомендацій щодо покращення психологічного стану здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання.

Рік виконання магістерської роботи: 2021-2022 рр.

Місце виконання: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, кафедра психології.